

مقاله پژوهشی: مؤلفه‌های تهدید نرم فرهنگی از منظر قرآن کریم و سیره نبوی

مبثنی بر بُعد تخریب شخصیت و الگوهای دینی

محمدحسین مسلمی^۱؛ دکتر سید علی‌اکبر ربیع‌نجاج^۲؛ دکتر سید محسن موسوی^۳

تاریخ پذیرش: ۹۸/۸/۲۹

تاریخ دریافت: ۹۸/۷/۲۳

چکیده

تهدید نرم یکی از شیوه‌های کارآمد و اثرگذاری است که دشمنان برای نفوذ و آسیب رساندن به سایر جوامع به‌ویژه جمهوری اسلامی ایران از آن استفاده می‌کنند و شامل حوزه‌های مختلفی است که مهم‌ترین آن، حوزه فرهنگی است. در این پژوهش، بُعد «تخریب شخصیت و الگوهای دینی» بدوای یکی از ابعاد مفروض تهدید نرم فرهنگی انگاشته شده و تلاش گردیده است که مؤلفه‌های آن از منظر قرآن کریم و سیره نبوی، بررسی و احصاء شود. نوع تحقیق، کاربردی-توسعه‌ای و ابزار گردآوری داده‌ها کتابخانه‌ای است و جامعه آماری پژوهش هم به‌صورت تمام‌شمار به تعداد ۲۶ نفر صاحب‌نظر انتخاب شده‌اند. بر این اساس، کوشش گردید با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی، مبثنی بر نظریه داده‌بنیاد و به دو شیوه کیفی و کمی، طی سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی، مؤلفه‌های مرتبط شناسایی و مورد تحلیل واقع گردد. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که تهدیدات نرم فرهنگی در بُعد مورد نظر، ریشه درونی داشته و علیه مرجع امنیت اسلامی؛ یعنی نظام الهی، مردم و رهبری کاربرد دارند و مؤلفه‌های آن از جمله «تحقیر مکتب و پیروان آن»، «جدال و دشمنی با نظام دینی»، «تحقیر و تضعیف شخصیت‌های دینی» و «تضعیف رهبری» می‌باشد که به همراه آن، تعداد ۷۰ مفهوم نیز شناسایی شده است.

کلید واژه‌ها: تهدید، تهدید نرم فرهنگی، قرآن کریم، سیره نبوی، تخریب شخصیت

۱. دانشجوی دکتری علوم قرآن و حدیث، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران. m_h_moslemi35@yahoo.com

نویسنده مسئول.

۲. دانشیار گروه علوم قرآن و حدیث، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران.

۳. استادیار گروه علوم قرآن و حدیث، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران.

مقدمه

رشد و پیشرفت فناوری، هزینه‌های بالای جنگ‌های ستی و مزایای نسبی به‌کارگیری تهدیدات نرم، باعث شده که دشمنان برای تأمین حداکثر منافع، از شیوه تهدید نرم علیه نظام‌ها و کشورهای غیرهم‌سو با سلطه راهبردی خود استفاده نمایند. این شیوه خطرناک‌ترین تهدید علیه امنیت کشورهای هدف محسوب می‌شود زیرا با عواطف، احساسات، اندیشه، باور و ارزش‌ها و آرمان‌های مردم و نظام سیاسی حاکم بر آن ارتباط دارد (داودی دهقانی و همکار، ۱۳۹۵: ۷۶).

برخی از محققان، تهدید نرم را در سه حوزه، فرهنگی، سیاسی و اجتماعی می‌دانند و معتقدند که در این بین؛ مهم‌ترین آن‌ها، حوزه فرهنگی است، زیرا عاملان تهدید نرم به دنبال آن هستند تا با استفاده از ابزارها و روش‌های فرهنگی بر ارزش‌های بنیادین جامعه نظیر (خدامحوری، ولایت‌مداری و ...)، نگرش‌های پایه شامل (نگرش به بیگانگان، نوع حکومت و ...)، ترجیحات اساسی مانند (ترجیحات اخلاقی، اجتماعی و ...) و آداب‌ورسوم، منش و رفتار اجتماعی، تأثیر گذاشته و آن را دستخوش تغییر قرار دهند (عقبلی و همکار، ۱۳۹۲: ۳۲).

پژوهشگران این پدیده را از جهات مختلف مورد مطالعه و بررسی قرار داده‌اند، اما در این عرصه، مسئله‌ای که خلأ آن احساس می‌شود بحث تهدید نرم در حوزه فرهنگی است که هدف مقاله حاضر بررسی و شناسایی مؤلفه‌های آن مبتنی بر بُعد تخریب شخصیت و الگوهای دینی از منظر قرآن کریم و سیره نبوی می‌باشد. به نظر می‌رسد که تهدید نرم فرهنگی مبتنی بر این بُعد، در صدر اسلام وجود داشته و مخالفان جهت خنثی و یا کم‌فروغ کردن دعوت پیامبر اسلام (ص) نیز از آن بهره می‌برده‌اند و بنابراین از حیث اهمیت، شناخت و معرفی مفاهیم و مؤلفه‌های آن می‌تواند در خنثی‌سازی اهداف دشمنان معاصر که اندیشه سلب امنیت از جمهوری اسلامی ایران و سرنگونی نظام سیاسی حاکم بر آن را در سر می‌پروراند، بسیار کارساز و راهگشا باشد و این رسالتی است که بر عهده محققین به‌ویژه پژوهشگران اسلامی است.

با عنایت به اینکه مطالعات پژوهشگران برای شناخت تهدید نرم فرهنگی قابل توجه است، اما به طور خاص، تحقیقات در رابطه با بُعد تخریب شخصیت و الگوهای دینی از منظر قرآن و سیره نبوی، حوزه وسیعی دارد و لذا ضرورت دارد مفاهیم و مؤلفه‌های آن، از منظر دو منبع یادشده نیز شناسایی و ارائه گردد. از این رو با توجه به جاودانگی و جامعیت قرآن کریم و نیز این مهم که پیامبر اسلام (ص) خود آماج اهداف نرم فرهنگی در دوران رسالت بوده است، در پژوهش حاضر، بُعد «تخریب شخصیت و الگوهای دینی» مفروض انگاشته شده و تلاش گردیده است که بر مبنای این مفروض و در پاسخ به این سؤال اساسی «مؤلفه‌های تهدید نرم فرهنگی از منظر قرآن کریم و سیره نبوی مبتنی بر بعد تخریب شخصیت و الگوهای دینی چیست؟» از روش توصیفی-تحلیلی استفاده و بر اساس نظریه داده‌بنیاد و با رویکرد کیفی و کمی، داده‌های تفسیری قرآن کریم و کتب سیره نبوی بررسی و تحلیل گردد.

مبانی نظری و پیشینه‌شناسی تحقیق

تهدید (سخت، نیمه‌سخت و نرم)

واژه تهدید از حیث لغوی به معنای ترساندن، بیم و بیم دادن، به کاررفته (معین، ۱۳۷۵، ج ۱: ۱۲۷۳) و در اصطلاح به مجموعه‌ای از عملیات و کارهایی گفته می‌شود که دشمنان در مقابله با دیگران انجام داده و در آن بر قابلیت‌هایی تأکید می‌کنند که بتوانند بیشترین آسیب‌ها را بر حریف وارد کنند. البته این عملیات متناسب با وضعیت و هدف غلبه بر حریف پیش‌بینی می‌گردد و بهترین موفقیت زمانی است که با کمترین هزینه و تلفات حاصل گردد (افتخاری و همکار، ۱۳۸۷: ۸۳-۸۲). تهدیدات به لحاظ نوع کاربرد و اعمال قدرت در یک تقسیم‌بندی کلی به سه گروه تقسیم می‌شوند:

- **تهدید سخت:** به تهدیداتی گفته می‌شود که ماهیت آن ناظر بر مقولات عینی و محسوس است و با استفاده از روش خشونت‌آمیز اقدام برای تصرف سرزمین یا ساقط کردن نظام سیاسی کشور می‌شود (افتخاری، ۱۳۹۱: ۵۰).

- **تهدید نیمه‌سخت:** عبارت است از اعمال قدرت به شیوه سیاسی - امنیتی جهت تحمیل اراده و تأمین منافع یک یا چند بازیگر از طریق به دست گرفتن بخشی از سیاست و حکومت. این شیوه تهدید متکی بر کاربرد قدرت اطلاعاتی - امنیتی یا متکی بر روش ترکیبی سخت‌افزارانه - نرم‌افزارانه است (مرادی، ۱۳۸۹: ۹۴-۹۳).
- **تهدید نرم:** هرگونه اقدام غیر خشونت‌آمیزی است که ارزش‌ها و هنجارهای (جامعه هدف) را مورد هجوم قرار می‌دهد و سرانجام منجر به تغییر در الگوهای رفتاری موجود و خلق الگوهای جدیدی می‌شود که با الگوی رفتاری مورد نظر حاکم تعارض دارند (کرمی، ۱۳۸۷: ۳).

فرهنگ

واژه فرهنگ مرکب از فر به معنای (شان، شوکت، نور و پرتو، برزندگی و ...) و هنگ به معنای (سنگینی و وقار، قصد و اراده، سپاه و ...) است (دهخدا، ۱۳۷۹) و نیز به معنای ادب، تربیت، دانش، علم، معرفت، مجموعه آداب و رسوم، مجموعه علوم و معارف و هنرهای یک قوم به کار می‌رود (معین، ۱۳۸۲). در دیدگاه اسلامی مجموعه‌ای از عقاید، نظام حقوقی و اصول اخلاقی و ارزشی است که بر اساس عدالت، حکمت، مصلحت و نظم از سوی وحی الهی برای هدایت و سعادت دنیوی و اخروی انسان‌ها ارائه گردیده و در برخورد با فرهنگ‌های اختصاصی افراد و ملت‌ها، اصول و روش‌های همگون را تثبیت (امضاء) و شیوه‌های مغایر را دگرگون ساخته و نقاط منفی و اصول مردود و شرک‌آلود را اصلاح و محیط زندگی را سالم‌سازی (تأسیس) می‌کند (خسروی: ۱۳۹۴: ۲۲) و فرهنگ دارای سه بخش شناخت‌ها و باورها، ارزش‌ها و گرایش‌ها، رفتارها و کردارها بوده و عناصر آن نیز به شرح ذیل می‌باشد:

- اصول دین؛ یعنی توحید، نبوت و معاد است که محور فرهنگ اسلام است و شامل، باورها و عقاید مربوط به خداوند و انسان، ارتباط انسان با خداوند و جهان طبیعت است.

- اصول اخلاقی یا یک‌سری از ارزش‌ها مانند خوب و بد است که همیشه ثابت بوده و در هیچ زمانی تغییر نمی‌کنند و منظور از آن‌ها اصول ارزشی و مبانی می‌باشند.
- احکام عملی که در واقع همان شیوه رفتاری برخاسته از بینش‌ها و ارزش‌های اسلامی است (مصباح یزدی، ۱۳۸۷: ۷۳-۷۱).

تهدید نرم فرهنگی

تهدید نرم فرهنگی؛ شیوه‌ای است که بر باورها، ارزش‌ها و الگوهای رفتاری در سطوح راهبردی، میانی و تاکتیکی جامعه تأثیر می‌گذارد. بدین صورت که با مدیریت ادراک و عزم نخبگان، باورها، ارزش‌ها و الگوهای رفتاری آنان را در سطح راهبردی تحت تأثیر قرار داده و با تغییر نگرش و ذهنیت آن‌ها، سیستم تصمیم‌گیری را در اختیار می‌گیرند. در سطح میانی که مربوط به حوزه فرهنگ عمومی است گسیختگی اجتماعی و فروپاشی روانی مردم را ایجاد می‌نمایند و در عرصه فرهنگ دفاعی کشور که منبع قدرت نرم در نیروهای مسلح است، عزم و اراده نبرد و قدرت بازدارندگی روانی را از بین برده و روحیه مقاومت و اراده جنگجویی را سلب می‌کنند (مرادی، ۱۳۸۹: ۱۰۷).

برخی محققین، بحث تهدید نرم را مربوط به اواخر قرن بیستم می‌دانند و معتقدند که رشد و پیشرفت چشمگیر فناوری‌های نوین در جوامع صنعتی، باعث شد پدیده استعمار وارد مرحله جدیدی به نام «استعمار فرانو» شود که در رویکرد آن؛ سلطه فرهنگی بر سلطه نظامی مقدم است (حق‌شناس، ۱۳۸۷: ۲۱۸) و این همان «تهدید نرم» است (لطیفی پاکده، ۱۳۸۷: ۴۵۱) که به دنبال حاکمیت ارزش‌های غرب در دو عرصه فرهنگی و اقتصادی به شیوه مستقیم و غیرمستقیم بر کشورهای هدف می‌باشد (بلند اختر، ۱۳۸۷: ۳۳۷).

این شیوه به علت داشتن یک‌سری شاخص‌ها و ویژگی‌ها، مانند تدریجی، زیرسطحی و نامحسوس بودن (هاشمیان فرد، ۱۳۹۰: ۲۸-۳۰) کارآمدترین روشی است که در سلب امنیت جامعه بسیار کارساز می‌باشد و از آنجاکه در جوامع متکی به ایدئولوژی و باورهای با صبغه دینی و الهی مانند جمهوری اسلامی ایران، بهره‌گیری از تهدید سخت برای دشمنان

به راحتی ممکن نیست لذا برای نفوذ و ضربه زدن به مرجع امنیت، به تهدید نرم روی می‌آورند که مهم‌ترین آن‌ها تهدید نرم فرهنگی است.

تهدید نرم فرهنگی در قرآن کریم و سیره نبوی

در طول تاریخ اسلام به‌ویژه دوران نبوت پیامبر اکرم (ص)، دشمنان همیشه با هدف متعالی اسلام؛ یعنی هدایت انسان به سوی کمال^۱ و تحقق مقام خلیفه‌اللهی^۲ خصومت داشته و در این جهت، حذف و یا تحریف آن را به‌عنوان اولویت اول در دستور کار قرار می‌داده‌اند. علت آن این است که جوامع اسلامی دارای یکسری اصول و مبانی با صبغه دینی و الهی منحصر به خود می‌باشند که عدول و گذشتن از آن‌ها به راحتی ممکن نیست لذا دشمنان در چنین شرایطی که از شیوه‌های تهدید سخت در رسیدن به اهداف خود مأیوس می‌شوند، به ناگزیر به شیوه‌های تهدید نرم روی می‌آورند که در زمان ظهور اسلام هم رایج بوده و سران مشرکین در خنثی کردن دعوت پیامبر (ص) از آن بهره می‌برده‌اند. مهم‌ترین سیاست دشمنان در این زمینه، تخریب مرجع امنیت اسلامی یعنی؛ توحید، نظام اسلامی و مردم (مؤمنان) است (هاشمیان فرد، ۱۳۸۸: ۴۶-۳۷) و قرآن کریم آن را فتنه‌ای می‌داند که از حیث اهمیت، شدیدتر و بزرگ‌تر از قتل است^۳ و «این بدین خاطر است که در بحث قتل شخص مقتول فقط از زندگی مادی محروم می‌شود و ناراحتی، سختی و عذاب کوتاهی می‌بیند ولی در اختلال و به‌هم خوردن برنامه زندگی؛ نه تنها زندگی مادی به‌هم خورده و به اضطراب، پریشانی و شکنجه ممتد و طولانی کشیده می‌شود بلکه زندگی معنوی و حیات روحانی نیز در اثر ابتلائات گوناگون و از دست رفتن نظم و طمأنینه و امنیت، دچار سقوط و تنزل خواهد شد. پس در جریان فتنه و اختلال برنامه

۱. «إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّذِي هِيَ أَقْوَمُ...» (الإسراء/۹)

۲. «وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً...» (البقرة/۳۰)

۳. «وَأَقْتُلُوهُمْ حَيْثُ تَفْتَنُوهُمْ وَآخِرُ جُوهَرِهِمْ مِنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ...» (البقرة/۱۹۱). «يَسْأَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ... وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ...» (البقرة/۲۱۷)

زندگی، موت تدریجی توأم با شکنجه و عذاب پیش آمده و محرومیت مطلق پیدا خواهد شد» (مصطفوی، ۱۳۸۰، ج ۳: ۷).

در سیره نبی مکرم اسلام^(ص) نیز که مبتنی بر وحی می‌باشد، هدف، تربیت انسان کامل است و این مستلزم امنیت است و به همین خاطر در سیره ایشان، امنیت همسنگ با نعمت عافیت و سلامتی یاد شده است (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۷۸: ۱۷۰). مطابق با سیره ایشان، آنچه این امنیت را تهدید می‌کند، رذایل اخلاقی، استبداد و استکبار می‌باشند که به عنوان موانع درونی و بیرونی کمال یاد می‌شوند و از این منظر، تهدیدات اصلی امنیت انسان و جامعه انسانی تهدیدات درونی است که مقدمه تهدیدات بیرونی می‌باشد؛ بنابراین در بحث امنیت فردی «موانع درونی کمال» و به تعبیر دیگر «ظلم به خود» و در حوزه جهانی، استبداد و استکبار و در یک کلام «ظلم به دیگران» جزء تهدیدات به حساب می‌آید و فرمایش آن حضرت در خصوص جهاد اکبر و اصغر نیز اشاره به چنین مضمونی دارد (لک‌زایی، ۱۳۸۵: ۱۹۹). بر این اساس، تهدیدات نرم فرهنگی در قرآن کریم و سیره نبوی شامل یک‌سری اقدام نرم و غیر خشنی است که دشمنان بیرونی و درونی از طریق آن، افکار و اندیشه افراد را دست‌کاری نموده و با تسخیر قلوب و اذهان، رفتار و کردار آن‌ها را تغییر و از مسیر هدایت و کمال منحرف می‌کنند که با اصول و عناصر فرهنگ اسلام در تضاد می‌باشند.

تخریب شخصیت و الگوهای دینی

انسان موجودی است اجتماعی و به ناگزیر در حوزه تربیت نیاز به معرفی الگو دارد و این بدان علت است که حیات انسان از آغاز تا فرجام با رنج و مشقت آمیخته شده و تنها از این طریق می‌تواند در مسیر زندگی بر مشکلات فائق آمده و راه سعادت را بیپیماید.^۳ به‌منظور تبیین اهمیت این الگو، خداوند خود راهنمایی انسان‌ها را به عهده

۱. وَمَا يُنطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ، إِنَّهُ هُوَ إِلَّا وَحْيَ يُوحَى (النجم/۴، ۳)

۲. لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي كَبَدٍ (البلد/۴)

۳. يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلَاقِيهِ (الانشقاق/۶)

گرفته^۱ و در این جهت، انبیاء را به عنوان الگو برای امت‌هایشان، پیامبر اسلام (ص) را مأمور به اقتدا از هدایت انبیاء^۲ و سایر مردم را به پیروی از اسوه‌هایی چون پیامبر اسلام (ص)^۳ و ابراهیم (ع)^۴ و همراهان او توصیه نموده^۵ و امت اسلامی را امتی متعادل و الگو برای همه معرفی کرده^۶ و جهت عبرت‌آموزی، پشیمانی گروهی از ستمکاران را از عدم همراهی با رسول گرامی اسلام و دوستی با انسان‌های ناشایست نیز متذکر می‌شود (مرکز فرهنگ و معارف قرآن، ۱۳۸۵).

به‌رغم اینکه زندگی جمعی تابع احکام و دستورات اجتماعی است، اما نگاهی به تاریخ نشان می‌دهد که همیشه در اجتماعات بشری بین حق و باطل، نزاع و درگیری بوده و هر یک تلاش می‌کند، طرف مقابل را به عقب‌نشینی از اصول و باورهایش تهدید نماید. از جمله ابعاد تهدید نرم فرهنگی دشمن علیه جوامعی دینی، تخریب شخصیت‌ها و الگوهای آن است که تلاش می‌کنند با دست‌کاری حقایق و ارائه چهره‌ای نادرست از افراد و الگوهای مورد قبول جامعه، مردم را نسبت به آن‌ها بی‌اعتماد کنند. این اقدام که یکی از مهم‌ترین تاکتیک‌های عملیات روانی به حساب می‌آید، در تاریخ زندگانی بشر علیه انبیای الهی به‌ویژه در صدر اسلام علیه پیامبر (ص)^۷ کاربرد داشته که در ذیل به بعضی از مفاهیم آن‌ها اشاره و مابقی به همراه داده‌ها در جدول شماره دو ارائه می‌گردد.

- **شکستن ابهت انبیا!** دشمنان انبیا را استهزا و یا ابهت آن‌ها را می‌شکستند تا مردم حق‌جو گرد آنان جمع نشوند، یا برای جبران ضعف و ناتوانی خودشان در

۱. *إِنْ عَلَيْنَا لَلْهُدَىٰ (اللیل/ ۱۲)*

۲. *وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَهْتَدُونَ بِأَمْرِنَا... (الأنبياء/ ۷۳)*

۳. *أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبِهِدَاهُمْ أَقْتَدِهِ... (الأنعام/ ۹۰)*

۴. *لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ... (الأحزاب/ ۲۱)*

۵. *قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ... (المتحنه/ ۴)*

۶. *وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ... (البقره/ ۱۴۳)*

۷. *... يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا، يَا وَيْلَتَى لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا (الفرقان/ ۲۸، ۲۷)*

۸. *وَمِنْهُمْ الَّذِينَ يُؤْذُونَ النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ أذُنٌ... (التوبة/ ۶۱)*

۹. *وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ (الحجر/ ۱۱)*

برابر منطق انبیا این کار را می‌کردند و آنچه را دستاویز مسخره قرار می‌دادند زندگی ساده انبیا یا پیروان محروم آنان و یا شکستن سنت‌های خرافه‌ای آن‌ها بود (قرائتی، ۱۳۸۳، ج ۶: ۳۱۹).

- **تحقیر رهبر:** اشیوه‌های برخورد کفار، تحقیر رهبر، تهمت، تکیه بر روش پدران و پیشینیان خود است که با طرح خط فکری و عملی نیاکان گمراه، دیگران را تحریک می‌کردند و برای موفقیت خود، از هر نوع تبلیغ و تأکید منفی استفاده می‌کنند (قرائتی، ۱۳۸۳، ج ۹: ۴۵۸-۴۵۷).

- **تعرض به پیامبر با سخنان بی‌ادبانه:** حضرت به سبب آزار یافتن از قریش و شنیدن سخنان کم‌و بیش بی‌ادبانه نتوانست در مکه توقف بفرماید و به همراهی زید بن حارثه به قبیله بنی بکر رفت. آن جماعت به شرف ملازمت آن سرور مشرف نشدند و از آنجا رانده به سوی طایف برفت. هیچ‌کدام از ایشان قبول اسلام نکردند و هر یک علی‌حده زبان تعرض دراز کرده، سخنان بی‌ادبانه گفتند و در آخر سفها را فرمودند که سنگی چند بر آن حضرت انداختند و هر دو ساق رسول خدا را مجروح ساختند و سفیه و مجنون و کذاب و ساحر خواندندش و او را از میان قبیله خود بیرون کردند و در بیابان چنان مهلک به صد غم و غصه و الم و به هزار محنت و غم دوآیندند (استرآبادی، ۱۳۷۴: ۱۱۳).

- **استحمار مردم:** بدعت، دین‌سازی، دین‌فروشی و استحمار مردم، از جمله خطراتی است که از ناحیه دانشمندان فاسد، جامعه را تهدید می‌کند. مواظبت از قلم‌ها، کتاب‌ها، مقالات زهرآلود، تحریف‌گر و بدعت‌گذار لازم است و نباید و به هر عالمی اعتماد کرد. بسیاری از شیادان، سخنان خود را به نام دین و مذهب به مردم تحویل می‌دهند و یکی از انگیزه‌های بدعت و افتراء، رسیدن به دنیا است از بدترین درآمدها، درآمد دین‌فروشی است. شدیدترین عذاب‌ها متوجه کسانی است که به تفکر و اعتقاد مردم خیانت می‌کنند (قرائتی، ۱۳۸۳، ج ۱: ۱۴۶-۱۴۵).

۱. وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ إِنَّ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ (سبأ/۴۳)

۲. وَيَلِّ لِّلَّذِينَ يَكْتُمُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هَذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لِيَشْتَرُوا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا... (البقره/۷۹)

- **استخفاف و تحقیر مردم و تضعیف رهبر الهی:** حکومت حاکمان بر مردم در نظام باطل، بر اساس استخفاف و تحقیر مردم است. کسی که منطق ندارد به ثروت و زینت تکیه می‌کند و به دنبال زینت کردن مردان به طلاست و تضعیف رهبر الهی و القای شبهه از برنامه آن است. اطاعت در نظام فاسد بر اساس تحقیر مردم است. خودباختگی و تهی شدن از هویت سبب تسلیم شدن در برابر طاغوت‌هاست و این سرسپردگی و اطاعت کورکورانه، ریشه در فقر فرهنگی، کوتاه‌بینانه فکری و سطحی‌نگری انسان‌ها دارد (قرآنی، ۱۳۸۳، ج ۱۰: ۴۶۴-۴۶۳).
- **لوث کردن شخصیت بزرگان:** یکی از کارهای دشمنان راه خدا و راهنمایان توحید آن بوده که شخصیت بزرگان را لوث کنند و با وارد کردن اتهامات جلو نهضت و حاکمیت مکتب آن‌ها را بگیرند... این مطلب از اول چنین بوده است برای کوبیدن شخصیت علی^(ع) گفتند: پدرش ابوطالب^(ع) مشرک از دنیا رفت، برای کوبیدن شخصیت امام حسن^(ع) گفتند: او سیصد زن گرفت و نیز گفتند: در تشییع جنازه‌اش ده‌ها زن که همه می‌گفتند: ما مطلقات او هستیم، شرکت کرده بودند. در این آیات هم ملاحظه می‌شود به بعضی از زنان رسول خدا^(ص) تهمت می‌زنند و می‌خواهند چراغ اسلام را به آن وسیله خاموش کنند (قرشی، ۱۳۷۷، ج ۷: ۱۹۱).

پیشینه تحقیق

با عنایت به اینکه تهدید نرم یکی از موضوعات مهم عصر حاضر است و بسیاری از پژوهشگران با رویکردها و اهداف مختلفی به پژوهش در مورد آن پرداخته‌اند، اما تحلیل این تحقیقات نشان می‌دهد که انطباق آن‌ها با قرآن کریم و سیره نبوی زیاد ملموس نیست. در اینجا به‌منظور آشنایی با آثار پیشین به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود.

۱. فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَاطَاعُوهُ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ (الزخرف/۵۴)

۲. لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنْفُسِهِمْ خَيْرًا وَقَالُوا هَذَا إِفْكٌ مُّبِينٌ (النور/۱۲)

جدول شماره ۱: مقالات علمی - پژوهشی

عنوان	تبیین بُعد فرهنگی - اجتماعی تهدید نرم با رویکرد انتظامی
مشخصات	داودی دهاقانی، ابراهیم و کنعانی، اکبر (۱۳۹۵)، تهران: فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات راهبردی ناجا، سال اول، شماره ۱.
نتایج تحقیق	محقق با طرح این سؤال اصلی: بُعد فرهنگی - اجتماعی تهدید نرم از چه مؤلفه‌هایی در رویکرد انتظامی برخوردار است؟ و سؤالات فرعی: تهدیدهای نرم با رویکرد انتظامی از چه ابعادی برخوردارند؟ بعد فرهنگی - اجتماعی تهدید نرم با رویکرد انتظامی دارای چه ویژگی‌هایی است؟ مؤلفه‌های ابعاد فرهنگی - اجتماعی تهدید نرم با رویکرد انتظامی از چه اولویاتی برخوردار است؟ و نیز با استفاده از روش تحقیق کمی و از نوع تحلیل محتوا و مصاحبه عمیق با ۱۰ نفر صاحب‌نظر و نیز روش کیفی از طریق پرسشنامه با ۲۳ نفر از معاونان و مدیران ... ناجا به جمع‌آوری داده‌ها پرداخته است. نتیجه حاصله نشان می‌دهد که مؤلفه‌های تهدید نرم با دیدگاه انتظامی؛ شامل مشروعیت، مشارکت ملی، مطالبات عمومی، هویت‌سازی، ارزش‌های اساسی، هنجارهای عمومی، الگوهای مرجع، عدالت اجتماعی، الگوهای تقاضا و تولید اطلاعات و ... است و مواردی چون؛ کاهش حضور فعال مردمی در حوزه‌های تصمیم‌گیری فرهنگی - اجتماعی، شکاف و بروز اختلال در عوامل یکپارچه‌ساز اجتماعی و روابط برخاسته از آن، عدم تمکین و شیوع آن در قبال هنجارهای عامه و توجه به هنجارهای غیر حمایتی از جمله تهدیدهای نرم بُعد فرهنگی - اجتماعی هستند که از دیدگاه انتظامی، گسترش آن‌ها موجب کاهش نظم و امنیت خواهد شد.
عنوان	تهدید نرم و گونه‌شناسی تهدید در گفتمان قرآن کریم «مطالعه موردی داستان حضرت موسی و فرعون»
مشخصات	اصغر افتخاری و شیرزاد برزگرلداری (۱۳۹۳)، تهران: فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات دفاعی استراتژیک، دوره: ۱۲، شماره: ۵۶.
نتایج تحقیق	محقق با طرح این سؤال: مطابق گفتمان قرآنی، ماهیت تهدیدات و گونه‌های مختلف آن که از ناحیه نظام فرعونی متوجه حضرت موسی بود، کدام‌اند؟ کار خود را شروع و با روش تاریخی و تفسیری به دنبال اثبات این فرضیه است که: در گونه‌شناسی تهدید علیه حضرت موسی (ع)، تهدید نرم از برجستگی، تقدم و نقش بالاتر و دارای گونه‌های متنوع‌تری نسبت به تهدید سخت برخوردار است. در این زمینه، با استفاده از نرم‌افزارها و کتب تفاسیر، بسته‌های معنایی ۸۳ آیه را استخراج و بر اساس گونه‌شناسی تهدید در جداول مربوطه رتبه‌بندی و داده‌های گردآوری شده را با استفاده از روش‌های آماری «توصیفی و استنباطی»، تجزیه و تحلیل کرده است. نتیجه نشان می‌دهد ماهیت تهدیدی که از ناحیه نظام فرعونی علیه حضرت موسی (ع) اعمال می‌شد به‌طور عمده نرم و دارای گونه‌های متنوع‌تر و از تقدم و فراوانی بسیار بالاتری نسبت به تهدید سخت برخوردار است.

عنوان	ماهیت تهدید نرم، ابعاد و ویژگی‌ها
مشخصات	عقبلی، سید وحید و مصطفوی، فرحناز (۱۳۹۲)، تهران: دو فصلنامه علمی- پژوهشی دانشنامه حقوق و سیاست، شماره ۱۹.
نتایج تحقیق	نتیجه تحقیق نشان می‌دهد که در دو دهه گذشته، شواهد متنوع و متعددی به دست داده شده است که آشکار می‌سازد با بهره‌گیری از فرآیندهایی نظیر اشاعه فرهنگی، فرهنگ‌پذیری، عملیات رسانه‌ای، نفوذ اجتماعی و آموزش‌های تلویحی، می‌توان اذهان مخاطبان را دست‌کاری و نگرش‌ها، ترجیحات، سبک زندگی و نظام باورهای آنان را به تدریج بی‌آنکه خود بدانند، دست‌خوش تغییر ساخت. پیداست که چنین تغییری در مردم کشورهای آماج، نه تنها موجب تحول فکری و ارتقای تراز خردمندی و گشودگی ذهنی و ارتقای منش و کاراکتر آنان نمی‌گردد بلکه «آشفتگی و بحران هویت» آنان را نیز به همراه دارد و توانش و ظرفیت پدیدآیی و استمرار کنش‌های بحران‌زا را فراهم می‌سازد. به همین سبب، مداخله مؤثر و سریع در این پدیده مخرب و نامطلوب نوین برای همه کشورهای آماج ضروری می‌نماید.

جدول شماره ۲: طرح‌های مطالعاتی

عنوان	تهدید نرم و راهبردهای مقابله
مشخصات	گروه مطالعاتی دانشکده امنیت ملی، (۱۳۸۸)، تهران: دانشگاه دفاع ملی
نتایج تحقیق	این طرح موضوع تهدید نرم را در چهار حوزه: سیاسی، فرهنگی- اجتماعی، اقتصادی، دفاعی- امنیتی بررسی کرده و در رابطه با تهدیدات نرم در حوزه فرهنگی- اجتماعی بیان می‌کند که این پدیده در قالب‌های (ملیت‌سازی- نخبه‌سازی- فرهنگ‌سازی- مذهب‌سازی) تجلی پیدا می‌کند و برای مقابله با آن راهبردهایی را در حوزه فرهنگی- اجتماعی ذکر کرده است.

جدول شماره ۳: پروژه‌های تحقیقاتی

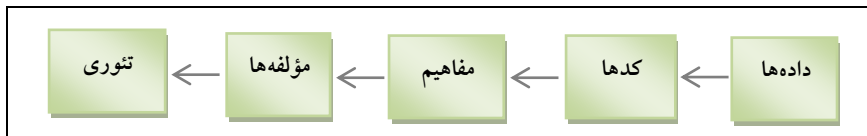
عنوان	تهدید نرم: رویکردی اسلامی
مشخصات	افتخاری، اصغر (۱۳۹۱) تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی
نتایج تحقیق	محقق با طرح این سؤال: معنا و مقام تهدید نرم در گفتمان امنیتی اسلام چیست؟ به دنبال طراحی و پیشنهاد نظریه‌ای اسلامی درباره تهدید نرم است و در این زمینه به بازخوانی و تحلیل موضوع تهدید نرم در اسناد بالادستی حاکم بر جامعه ایران پرداخته و به‌منظور شناخت و مدیریت تهدیدات نرم در اسلام از الگوی فضا‌محور بهره‌وری نموده و «الگوی تحلیل تهدید/ امنیت در اسلام» را ارائه کرده است. در این الگو؛ کانون تهدید نرم در ابعاد فردی، اجتماعی و جمعی، سیاسی و امنیتی بررسی شده و مطابق رویکرد اسلامی، معیار شناخت تهدیدات؛ ارتباط یا عدم ارتباط آن با الله و قرار داشتن ذیل نظریه توحید است و بر این اساس هر مقوله غیرتوحیدی تهدید به شمار می‌رود و در گفتمان اسلامی تهدید، اصل بر نرم‌افزار است و سخت‌افزار حالتی عرضی دارد.

جدول شماره ۴: جمع‌بندی پیشینه

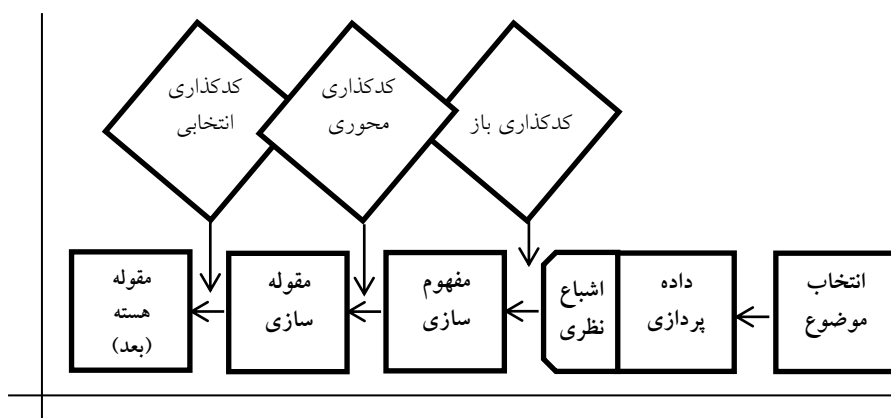
نکات اشتراک	پژوهش حاضر در مقایسه با آثار پیشین، فقط در عنوان کلی تهدید نرم وجه اشتراک دارد و همچنین با تحقیقاتی که دارای رویکرد قرآنی و اسلامی هستند این اشتراک را بیشتر هویدا می‌نماید.
نکات افتراق	پیشینه‌های مورد مطالعه از جهت موضوع با این پژوهش قرابت مستقیم ندارند و نیز از نظر روش تحقیق با هم فرق داشته و برخی از آن‌ها نیز رویکرد قرآنی ندارند.
نکات مغفول مانده	تمرکز جدی و محوری بر قرآن کریم و سیره نبوی
نوآوری مقاله	بهره‌گیری مستقیم از قرآن و سیره نبوی و محوریت آن در پژوهش، نوآوری این مقاله محسوب می‌گردد.

مدل مفهومی تحقیق

اکثر محققین برای انجام تحقیقات کیفی مبتنی بر نظریه داده‌بنیاد، الگوی ذیل- (نمودار شماره: ۱)- را به‌عنوان مدل فرایند اجرایی تحقیق پذیرفته‌اند. در این الگو، اقدامات سه‌گانه؛ مفاهیم، مؤلفه‌ها و تئوری از درون کدها کشف و ظهور می‌نمایند، بدون اینکه کدها، خود مرحله‌ای به حساب آیند (شمس دولت‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۸۱). لکن در این مقاله، مرحله آماده‌سازی و مرحله مقوله هسته (بُعد) نیز به فرایند مذکور اضافه و مدل مفهومی (نمودار شماره: ۲) را تشکیل داده که سیر مراحل تحقیق حاضر مبتنی بر آن انجام و تحلیل می‌گردد.

نمودار شماره ۱: مدل فرایند اجرایی روش داده‌بنیاد

نمودار شماره ۲: مدل مفهومی تحقیق مبتنی بر نظریه داده بنیاد

روش شناسی تحقیق

این پژوهش از جهت نوع تحقیق، کاربردی-توسعه‌ای و از حیث روش؛ توصیفی-تحلیلی مبتنی بر نظریه «داده بنیاد» و به دو شیوه کیفی و کمی است. روش گردآوری داده‌ها، هم کتابخانه‌ای است که آثار مکتوب در حوزه قرآن کریم و سیره نبوی مطالعه شده و هم میدانی است که از پرسشنامه و نشست خبرگی بهره گرفته شده است. ابزار گردآوری داده‌ها؛ شامل فیش برداری جدول و پروتجهای رایانه‌ای است و جامعه آماری در بخش توصیفی؛ شامل آیات قرآن کریم و تفاسیر با رویکرد فرهنگی-اجتماعی از جمله: نور، احسن الحدیث، هدایت، نمونه و در سیره نبوی؛ شامل کتاب سیره ابن هشام (سیرت رسول الله (ص))، آثار احمدی، فروغ ابدیت و خاتم النبیین است و در بخش تحلیلی، شامل خبرگان و صاحب نظران از دو طیف حوزوی و دانشگاهی با تخصص در زمینه علوم قرآن و تفسیر، سیره و امنیت و با تجربه کافی در زمینه تهدیدشناسی است که شاغل دانشگاه‌های مازندران، دفاع ملی، علوم و فنون امام خمینی نوشهر، خاتم‌الانبیای پدافند هوایی، دانشگاه افسری امام علی (ع) و سازمان عقیدتی-سیاسی ارتش جمهوری اسلامی ایران می‌باشند. حجم نمونه پژوهش، در روش کتابخانه‌ای شامل کلیه داده‌های مربوط به تهدید نرم فرهنگی است و روش نمونه‌گیری آن از نوع تمام‌شمار و حجم آن در روش میدانی شامل ۲۶ نفر به شرح جدول ذیل می‌باشد.

جدول شماره ۵: توصیف جامعه آماری

درصد	تعداد و جنسیت		رتبه علمی	حوزه تخصص	نوع مدرک تحصیلی
	زن	مرد			
۳,۴۴	۰	۱	استاد	علوم قرآن، تاریخ اسلام، امنیت‌شناسی	حوزوی و دانشگاهی
۱۳,۷۹	۱	۳	دانشیار		
۵۱,۷۲	۰	۱۵	استادیار		
۳۱,۰۳	۰	۶	مدرس خبره		
۱۰۰٪	۲۶		جمع کل		

با توجه به اینکه این تحقیق با رویکرد کیفی و مبتنی بر نظریه داده‌بنیاد است در روایی و پایایی داده‌ها، از معیار لینکلن و گوبا ابا عنوان «مفهوم قابلیت اعتماد در پژوهش» استفاده گردید (حریری، ۱۳۸۵: ۷۴-۶۴) بدین معنا که در خصوص اعتبار یافته‌ها، در مرحله اول، دوم و سوم از معیار کنترل اعضاء یا همان نشست خبرگی استفاده و در گام سوم علاوه بر نشست خبرگی از پرسشنامه محقق ساخته نیز بهره‌برداری شده است.

یافته‌ها و تجزیه و تحلیل داده‌ها

الف. یافته‌های تحقیق

در این پژوهش، شناسایی مؤلفه‌های تهدید نرم فرهنگی مبتنی بر بُعد تخریب شخصیت و الگوهای دینی از دیدگاه قرآن کریم و سیره نبوی، بر اساس روش گراند تئوری «داده‌بنیاد»، در سه گام شامل؛ کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی صورت گرفته که داده‌های تحقیق، به شرح ذیل و به ترتیب در قالب جداول شماره شش، هفت و هشت تنظیم و ساماندهی شده است.

گام اول: کدگذاری باز (مفهوم‌سازی)

جدول شماره ۶: کدگذاری باز

مفاهیم	داده‌های تفسیری قرآن کریم و سیره نبوی	مآخذ
تحقیر مؤمنان	دشمنان با شیوه‌های مختلف از راه خداوند جلوگیری می‌کنند، از جمله: بدعت، تهمت، تفسیر به رأی، جعل حدیث، ایجاد شبهه، رکود مساجد، کنار زدن اهل بیت پیامبر (ص)، نهی از معروف، بهانه‌تراشی، ایجاد سرگرمی‌های ناسالم، مطرح کردن مسائل فرعی، شخصیت‌تراشی، ترویج باطل، تحقیر مؤمنان، تحریم مباحات، تشویق نابه‌جا، تبلیغ ناروا و بزرگ نشان دادن طاغوت‌ها و ... از مصادیق بارز بستن راه خدا، بستن در خانه اولیای خدا و اهل بیت پیامبر (ص) و رهبران معصوم و عادل است. برای دستیابی به این هدف: دشمن اول راه را می‌بندد و اگر نتوانست، مسیر را منحرف می‌کند؛ از جمله تحریف معارف دینی و بد جلوه دادن دین (قرآنی، ۱۳۸۳، ج ۵: ۳۰۱).	مؤ: د: ۱۹
شخصیت‌تراشی		مؤ: ق: ۵-۴
کنار زدن اهل بیت پیامبر (ص)		تحقیر کتاب الهی و تحقیر پیامبران شیوه کفّار است و عوام‌فریبی از طریق تحقیر و تهمت و مانع هدایت دیگران شدن، از بدترین گناهان است. کفّار، هم به محتوای قرآن اشکال می‌کردند که نوآوری ندارد، بلکه افسانه‌های قدیمی است و هم شخص پیامبر را زیر سؤال می‌بردند که رونویسی کرده است و هم یارانی خیالی برای پیامبر در نظر می‌گرفتند (قرآنی، ۱۳۸۳، ج ۸: ۲۲۶-۲۲۵).
تحقیر پیامبران	اشراف و شخصیت‌های کاذب و نازپرورده‌های تنبل که خون مردمان محروم را می‌مکنند بدترین خلق خدا هستند ولی آنان خود را همه‌کاره دنیا دانسته و دیگران را طفیلی خود می‌دانند، این است که می‌بینیم به نوح (علیه‌السلام) می‌گویند: پست‌ها به تو ایمان آورده‌اند، ما به تو ایمان نخواهیم آورد و به رسول خدا (صلی‌الله‌علیه و آله) می‌گویند: مادامی که بلال‌ها، عمارها، خنّاب‌ها نزد تو هستند، ما پیش تو نخواهیم آمد عجب! اردلون در تفسیر قمی به «فقراء» تفسیر شده است (قرشی، ۱۳۷۷، ج ۷: ۱۳۷۷).	شع: ۱۱۱
تحقیر پیروان انبیای الهی		امت اسلامی در هر زمان که اطاعت از دستگاه رهبری دینی خود را شعار خود قرار داده، پیروزمند بود و برتر از هر امت دیگر و چون پیشوایان را به دیده حقارت نگریست و آنان را رها کرد، گرفتار نابودی و عقب‌ماندگی شد (مترجمان، ۱۳۷۷، ج ۱۰: ۳۰۹-۳۰۸).
تحقیر و رها کردن پیشوایان	دشمنان از گسترش اسلام ناراضی هستند و دائم در فکر خاموش کردن چراغ هدایت و نور الهی هستند. مهم‌ترین وسیله آن‌ها تبلیغات است و راه‌های آن‌ها؛ تهمت ارتجاع و کهنه‌گرایی، خیال و پندار بودن سخنان، سطحی و بی‌ارزش بودن کلام وحی، رقیب‌تراشی برای خداوند، طعنه و تحقیر مؤمنان، تمسخر دین، تخریب مساجد و پایگاه‌های دینی، تحریف دین، بدعت‌گذاری، کتمان حقایق، تجزیه دین، آمیزش حق و باطل و غلو در دین می‌باشد (قرآنی، بی تا ج ۹: ۶۱۴-۶۱۲).	آ: ۵۷
بی‌ارزش نمودن کلام وحی		ل: ۸
طعنه و تحقیر مؤمنان		

مفاهیم	داده‌های تفسیری قرآن کریم و سیره نبوی	مآخذ
تحقیق مکتب و قرآن	از مکرهای فرهنگی دشمن برای تحقیر مکتب و قرآن، عوام‌فریبی، سبک شمردن و مسخره نمودن حق است و تهمت تحجر، سنت‌گرایی و کهنه‌پرستی، از قدیمی‌ترین تهمت‌های آن‌ها به مؤمنان می‌باشد. (قرائتی، ۱۳۸۳، ج ۴: ۳۱۳).	انفال: ۳۱
ایجاد مشقت و رنج	در کار شما از فساد و تباهی کوتاهی نمی‌کنند، پیوسته به فکر ایجاد فساد می‌افتند و مشقت و رنج شما را دوست دارند. گفتارشان حکایت از کینه شدید درویشان دارد... (قرشی، ۱۳۷۷، ج ۲: ۱۷۰).	آل عمران: ۱۱۸
کینه شدید		
تنگ‌نظری	از شیوه‌های شیطان است تا افراد را گمراه کند. شیطان، ابتدا در فکر و روح انسان اثر می‌گذارد، آن‌ها را به حرام کردن حلال‌های الهی دعوت می‌کند و سپس تسلیم خود می‌گرداند. وعده‌های شیطان دروغ، فریب، تنگ‌نظری و فساد است (قرائتی، ۱۳۸۳، ج ۲: ۳۸۹-۳۹۱).	نساء: ۱۲
حسادت	سرچشمه اکثر تفرقه‌ها حسادت و ظلم و فزون‌طلبی است و بیشتر تفرقه‌هایی که در دین پدید آمده از جانب عالمان و دانشمندان است (قرائتی، ۱۳۸۳، ج ۱۰: ۳۸۵).	شوری: ۱۴
مجادله	یهود مدینه، چون دیدند که حق تعالی، پیغمبر (علیهم‌السلام) را از میان خلق برگزید و وی را به رسالت به خلق فرستاد، ... و هر روز که می‌آید کار وی بالایی می‌گیرد، ... و عرب قول ایشان معتبر ندارند و التفات به ایشان نکنند... حسد آوردند و ... انکار و استکبار با وی در پیش گرفتند و خبث و ایذا صنعت خود ساختند و پیوسته در خلل کار اسلام شدند و دربند کیدها و مکرها شدند و همچنین از سر عداوت احکام تورات را تغییر کردند و صفت پیغمبر (علیهم‌السلام) از آنجا بسترند و به تزویر و تحریف چیزی چند دیگر باز جای آن نوشتند و بدین طریق جماعتی چند دیگر از اهل مدینه که مسلمان شده بودند، ایشان را از راه ببردند و هم‌رأی و همدم خود کردند و به عداوت با پیغمبر (علیهم‌السلام) و خبث با مسلمانان را اغرا کردند و راه خلاف، نفاق و تزویر و اختلاف پیش گرفتند و پیش ایشان بنهادند و به ظاهر با مسلمانان اختلاط و مجالست می‌کردند و در خفیه نفاق و عداوت می‌ورزیدند (قاضی، ۱۳۷۷، ج ۱: ۴۹۲-۴۹۱).	سوره ان: هشتم
دشمنی و کینه	وسوسه‌ی شیطان راه‌ها و ابزار و انواعی دارد: گاهی از طریق ترساندن است. گاهی از طریق زیبا جلوه دادن است. گاهی از طریق وعده‌های توخالی است. گاهی از طریق دشمنی و کینه است (قرائتی، ۱۳۸۳، ج ۱۰: ۳۴۴).	فصلت: ۳۶

مفاهیم	داده‌های تفسیری قرآن کریم و سیره نبوی	عناوین
دشمنی با رسالت	سه صفت: بازداشتن مردم از حرکت در راه خدا، ارائه راه‌های انحرافی و منحصر کردن نظر آدمی به این جهان و از میان بردن تمایلات روحی و ممانعت از توجه فطری او به آخرت؛ نشانه‌های آشکار ملامت‌دین است که بدان شناخته می‌شوند. اینان مانع خیرند و از پیشرفت و رفاه مردم جلوگیری می‌کنند و کارها را معقد و دشوار می‌سازند، با «رسالت» دشمنی می‌ورزند و نیز روز رستاخیز را به‌طور جدی به مردم یادآوری نمی‌کنند (مترجمان، ۱۳۷۷، ج ۵: ۳۲-۳۱).	۹: ۱۹
ستیز با آیات خدا	آنان که نهایت سعی و کوشش خود را در راه عاجز و بی‌اثر ساختن آیات خدا، برحسب پندار خودشان، به کار می‌برند، یعنی در مسیر آن‌ها مشکل می‌تراشند یا اجرای آن‌ها را به تأخیر می‌اندازند و با آن‌ها می‌ستیزند یا آن‌ها را تکذیب یا تأویل می‌کنند، به‌راستی که اهل دوزخ‌اند. این گروه می‌کوشند که عجز و ناتوانی را از طریق ستیزه و رویارو شدن با آیات به آن‌ها بچسبانند (مترجمان، ۱۳۷۷، ج ۸: ۹۲).	۲۱: ۵
ستیزه و دشمنی	آن‌ها (دشمنان)، امت اسلامی را به رسمیت نمی‌شناسند و حق هستی برای این امت قائل نیستند، زیرا شناسایی هر اجتماعی از شناسایی ارزش‌ها و مبادی آن جامعه آغاز می‌شود و آن‌ها هنگامی که به رسالت الهی کفر ورزیدند، به این دو امر نیز ایمان نیاوردند و شک نیست که این‌گونه کفر مبتنی بر ستیزه و دشمنی است و ریشخندی به مقدسات مؤمنان است. آن‌ها جز باطلی که وجودشان را توجیه می‌کند و آنان را به شهوت‌هایشان می‌رساند، نمی‌خواهند و این همان سبب جنگ آن‌ها با مؤمنان است و چنان نیست که وسایل تبلیغاتی گمراه‌کننده آنان در توجیه سرکشی و فسادشان منعکس می‌سازند... بلکه جوی از فشار و تهدید به وجود می‌آورند که آنان را ناگزیر به هجرت می‌کند... دوستی با آنان متناقض و معارض با دو ارزش: جهاد در راه خدا و طلب خوشنودی او می‌باشد (مترجمان، ۱۳۷۷، ج ۱۵: ۳۳۳-۳۳۲).	ممتحنه: ۱
عداوت	مشرکان و کفار نسبت به مؤمنان کینه‌توزی و عداوت دارند و حاضر نیستند، ببینند که مسلمانان صاحب پیامبر و کتابی آسمانی هستند لذا اراده قلبی و روحیه باطنی آن‌ها را بشناسید و هرگز به آنان تمایل پیدا نکنید (قرآنی، ۱۳۸۳، ج ۱: ۱۷۵).	تجوید: ۱۰۵
القای دشمنی میان مردم	سخن ناروا، زمینه‌ساز انواع وسوسه‌های شیطانی است و کار شیطان سخن ناروا است و کسی که چنین کند، همکار اوست. شیطان، همواره دشمن انسان بوده و در دشمنی لحظه‌ای درنگ نکرده و در فتنه‌گری و دشمنی با انسان، بسیار جدی است (قرآنی، ۱۳۸۳، ج ۷: ۷۵).	اسراء: ۵۴

مفاهیم	داده‌های تفسیری قرآن کریم و سیره نبوی	مآخذ
کینه‌توزی و دشمنی	کافران به‌راستی برای چیره شدن و پیروز گشتن بر مؤمنان می‌کوشند و تنها تا وقتی که مؤمنان از لحاظ قدرت با آن‌ها برابر یا از آن‌ها نیرومندترند، دوستی مؤمنان را می‌پذیرند، اما اگر این موازین به سود آنان معکوس شود، از هیچ کوششی برای کینه‌توزی و دشمنی با آنان خودداری نمی‌کنند و به انواع آزارهای مادی چون جنگ و تشدید عقوبت و معنوی چون جنگ تبلیغاتی روی می‌آورند و دشمنان؛ مؤمنان را اتمی مشخص که قطعاً از آن‌ها جدا شده نمی‌شناسند و به این حقیقت اعتراف ندارند، بلکه می‌کوشند دیگر بار آنان را به زیر یوغ کفر بازگردانند (مترجمان، ۱۳۷۷، ج ۱۵: ۳۳۵-۳۳۴).	ممتحنه: ۲
کینه‌توزی	مشرکان و کفار نسبت به مؤمنان کینه‌توزی و عداوت دارند و حاضر نیستند، ببینند که مسلمانان صاحب پیامبر و کتابی آسمانی هستند لذا اراده قلبی و روحیه باطنی آن‌ها را بشناسید و هرگز به آنان تمایل پیدا نکنید (قرائتی، ۱۳۸۳، ج ۱: ۱۷۵).	نوره: ۱۵
مخالفت و عناد با رهبری دینی آزار رهبری از راه نشر و اشاعه دروغ‌ها عیب‌جویی از اطرافیان رهبری	بسیار دیده شده که مستکبران که با رهبری دینی سر مخالفت و عناد دارند، جرئت نمی‌کنند که شخصیت رهبر را به‌طور مستقیم مورد حمله قرار دهند، زیرا اگر چنین کنند کسی گوش به حرفشان نخواهد داد، پس به عیب‌جویی از اطرافیان او می‌پردازند و می‌گویند: بلی خود او مردی ساده‌دل است یا انسانی است نیک‌نفس و این دستیاران و نزدیکان او هستند که از آن سادگی و خوش قلبی او بر ضد مردم سوءاستفاده می‌کنند. منافقان نیز چنین ادعاهایی داشتند. البته مردم بصیر و بینا می‌دانند که منظور اینان از این‌گونه القانات انتقاد از خود رهبر است و درواقع اعلان جنگ به او داده‌اند و از راه نشر و اشاعه این‌گونه دروغ‌ها او را می‌آزارند (مترجمان، ۱۳۷۷، ج ۴: ۱۷۸).	نوره: ۹۱
مقابله با رهبران حق تضعیف	ستمگران، با ایجاد شبهه و وسوسه، با تبلیغ و تضعیف، با ایجاد بدعت‌ها و خرافات و نیز مقابله با رهبران حق و یأس‌آفرینی‌ها و طرح‌های مختلف و کارشکنی‌های دیگر راه خدا را می‌بندند یا در آن تغییر و انحراف به وجود می‌آورند که این جلوگیری از راه خدا و ایجاد انحراف، بزرگ‌ترین ظلم فرهنگی است (قرائتی، ۱۳۸۳، ج ۴: ۷۲-۷۱).	اعراف: ۴۵
مجادله	آنان (مشرکان) آنچه را می‌خواستند تقاضا کردند، نه برای آنکه ایمان آورند، بلکه برای آنکه پیامبر(ص) را در حرج قرار دهند و قدرت مجادله خود را آشکار سازند که آنان به تعبیر قرآن «مردمی کینه‌ورز» هستند (صابری، ۱۳۸۰، ج ۱: ۶۷۹).	فاتح‌المبین

مفاهیم	داده‌های تفسیری قرآن کریم و سیره نبوی	مآخذ
مجادله در برابر حق	طرفداران باطل به مجادله در برابر حق می‌پردازند و این اقدام گاه از طریق مغالطه و گاه از طریق استهزاء انجام می‌شود تا آیین حق را از میان ببرند (قرائتی، ۱۳۸۳، ج ۷: ۱۹۰) و (مکارم، ۱۳۷۴، ج ۱۲: ۳۸۴).	کُف: ۵۶
تحقیر و بدگویی پیامبر (ص)	دشمنان برای رد کردن دین، منطقی ندارند، لذا با مثل زدن، به پیامبر بدگویی و او را تحقیر می‌کنند و گمراه می‌شوند، هرچند که کفار با بهره‌گیری از انواع تهمت و مثل‌ها برای ضربه زدن به اسلام، باز هم موفق نشدند (قرائتی، ۱۳۸۳، ج ۷: ۷۲).	اسراء: ۴۸
خدشه‌دار کردن به شخصیت مردان خدا	دشمنان دین، برای حفظ مرام خود، شخصیت مردان خدا را خدشه‌دار می‌کنند (قرائتی، ۱۳۸۳، ج ۸: ۱۱۶).	مؤمنون: ۷۰
سم‌پاشی	یهود دانسته و از روی عمد سم‌پاشی می‌کردند و اسلام را تکذیب می‌نمودند تا مسلمانان را از دین خود برگردانند (قرشی، ۱۳۷۷، ج ۲: ۳۷۴).	نساء: ۴۴
مرتجع و ساده‌لوح پنداشتن رهروان پیامبر	اشراف و سردمداران قوم به انبیا تهمت زده و توهین کرده و نسبت گمراهی می‌دادند و امروزه هم گروهی که خود را روشنفکر می‌دانند، رهروان پیامبر را مرتجع و ساده‌لوح می‌پندارند (قرائتی، ۱۳۸۳، ج ۴: ۹۰).	اعراف: ۶۰
زخم‌زبان به مسلمانان	مخالفان اسلام در ضربه زدن به مسلمانان، وحدت در هدف و گاهی وحدت در شیوه دارند، به طوری که به مسلمانان زخم‌زبان می‌زنند و حتی با کمال بی‌شرمی برای زنان و دختران مسلمان، غزل‌سرایی کرده و یا آن‌ها را هجو می‌کنند (قرائتی، ۱۳۸۳، ج ۲: ۲۱۷-۲۱۶).	آل عمران: ۱۸۶
خوار شمردن رسالت	مسئله‌ای که دردآور است و اندیشه داعی را به خود مشغول می‌کند، وجود استهزاگران است که رسالت را خوار می‌شمارند و خداوند وعده می‌دهد که پیامبر و داعیان حق را از شر آنان نگاه دارد (مترجمان، ۱۳۷۷، ج ۵: ۴۰۱).	حجرت: ۹۵
هجو پیامبر (ص)	کعب بن اشرف ... پیامبر (ص) را هجو می‌گفت و در این کار زیاده‌روی می‌کرد... یهودیان را علیه مؤمنان می‌شوراند و شر و فتنه میان مسلمانان به پا می‌کرد، بی‌آنکه در بند هیچ خوی و خلقی و یا دینی و پیمانی باشد. وی همچنین در اشعار خود به نام زنان مسلمان تشبیب می‌کرد و سخنانی ناروا درباره زنان فاضل مسلمان بر زبان می‌آورد، یهودیان را تحریک و تشویق می‌کرد تا پیمان خود با رسول خدا (ص) را بشکنند. او با کردار خود هرکس را که به محمد (ص) ایمان نداشت تحریک می‌کرد تا در مقابل او قیام کند و به جنگ پردازد... (صابری، ۱۳۸۰، ج ۲: ۴۷۸-۴۷۶).	خاتم النبیین

مفاهیم	داده‌های تفسیری قرآن کریم و سیره نبوی	مآخذ
خودمحوری، استخفاف و پست شمردن دیگران	طاغوت‌ها به هنگام خطر دست به تبلیغات می‌زنند و از احساسات مردم سوءاستفاده می‌کنند. چون منطق ندارند، به کاخ و مال خود تکیه می‌کنند. از مردم می‌خواهند که عقلشان در چشمشان باشد. خودمحوری و استخفاف و پست شمردن دیگران به خاطر لباس و ظاهر ساده، از ویژگی‌های بارز آن‌هاست (قرآنی، ۱۳۸۳، ج ۱۰: ۴۶۲).	زینرف: ۵۱-۵۲
مسلمانان را به زشتی نام بردن	آورده‌اند که در نزدیکی مدینه قلعه‌ای بود و در آنجا شخصی که او را به نام کعب بن اشرف می‌گفتند، مالک آن قلعه بود و او دشمن خدا و رسول بود و پیوسته لات و هبل را ستودی و همواره به‌واسطه ظهور محمدی متألم و ملول بودی و مسلمانان را به زشتی نام می‌برد و پیوسته زنا می‌کرد و خمر می‌خورد و هجو مردم می‌کرد و جور و جفا به خلق می‌رسانید، به دست و زبان و ظلم و تعدی کردی علی‌الدوام بر اهل ایمان... (استرآبادی، ۱۳۷۴: ۱۵۵).	خاتم النبیین
هجو مردم	آورده‌اند که در نزدیکی مدینه قلعه‌ای بود و در آنجا شخصی که او را به نام کعب بن اشرف می‌گفتند، مالک آن قلعه بود و او دشمن خدا و رسول بود و پیوسته لات و هبل را ستودی و همواره به‌واسطه ظهور محمدی متألم و ملول بودی و مسلمانان را به زشتی نام می‌برد و پیوسته زنا می‌کرد و خمر می‌خورد و هجو مردم می‌کرد و جور و جفا به خلق می‌رسانید به دست و زبان و ظلم و تعدی کردی علی‌الدوام بر اهل ایمان... (استرآبادی، ۱۳۷۴: ۱۵۵)	آثار احمدی
نادیده گرفتن ارزش‌های اخلاقی	فساد اخلاقی، انسان را به فساد عقیدتی می‌کشاند و موجب غرق شدن در گناه و نادیده گرفتن ارزش‌های اخلاقی، می‌شود، لذا همواره باید در فکر غلبه بر مفسدین باشیم، نه آنکه حکومت آنان را بپذیریم (قرآنی، ۱۳۸۳، ج ۹: ۱۳۶).	عنکبوت: ۲۹
تضعیف مکتب شکستن حریم‌ها	توهین به مقدسات و شکستن حریم‌ها، حربه همیشگی کافران است و جهت تضعیف مکتب دست به تحریف در مفاهیم لغات و فرهنگ می‌زنند (قرآنی، ۱۳۸۳، ج ۲: ۲۹۹).	نساء: ۲۶
کوچک شمردن پیروان رهبری	مخالفان حق، گاهی رهبران الهی را تضعیف کرده و می‌گفتند: شما انسان‌هایی مثل ما هستید، نه برتر از ما، گاهی پیروان آن‌ها را کوچک می‌شمردند و می‌گفتند: آن‌ها افرادی بی‌سروپا و بی‌شخصیت هستند و گاهی مکتب را تضعیف می‌کردند و می‌گفتند: سخن شما دروغ و افترا یا سحر یا افسانه‌های پیشینیان است و یا سخنان شما حرف‌های عادی است که اگر بخواهیم ما نیز مثل آن را می‌آوریم (قرآنی، ۱۳۸۳، ج ۵: ۳۰۶).	هود: ۲۷
تضعیف رهبران الهی		

مفاهیم	داده‌های تفسیری قرآن کریم و سیره نبوی	مآخذ
ایجاد رخنه در فکر و اعتقاد رهبر شدت عمل و تبعید و اخراج رهبر	دشمنان مکتب، هدفشان قلع و قمع کردن اساس دین است و در این راه، به احدی حتی پیامبر رحم نمی‌کنند و طرح کافران در مرحله اول، ایجاد رخنه در فکر و اعتقاد رهبر است و در مرحله بعد، شدت عمل، تبعید و اخراج اوست (قرائتی، ۱۳۸۳، ج ۷: ۱۰۲).	اسراء: ۷۶
دشنام دادن به پیامبر (ص)	سید (علیه‌السلام)... قصد طائف کرد تا از قبیله ثقیف نصرت و یاری طلبد و رئیسان ثقیف سه برادر بودند: ...ایشان دعوت سید، (علیه‌السلام) را قبول نکردند ... جماعتی از سفیهان قوم و نادانشان اغرا کردند تا در دنباله وی افتادند و وی را دشنام می‌دادند و سفاهت می‌کردند... (قاضی ابرقو، ۱۳۷۷، ج ۱: ۴۱۹-۴۱۸). قریش، چون دیدند که کار پیغمبر (علیه‌السلام)، هر روز که برمی‌آید، ظاهرتر می‌شود، سفیهان قوم برگماشتند تا سید، (علیه‌السلام)، به سخن همی رنجانیدند و او را به دروغ باز می‌دادند. گاه او را گفتندی: تو شاعری و سخن تو شعر است و گاه او را گفتندی: تو ساحری و سخن تو سحر است و گاه او را گفتندی: تو دیوانه‌ای و این سخن دیوانگان است که تو می‌گویی و سید (علیه‌السلام)، جماعتی از صحابه برگماشته بود تا مقابلی با ایشان می‌کردند و خدایان ایشان را دشنام همی دادند و دین ایشان را عیب همی کردند و نسبت کفر و ضلالت بر ایشان می‌نهادند و قریش در آن غصه می‌بودند و شب و روز در بند آن می‌شدند که چگونه کیدی سازند و فتنه‌ای به دست آورند یا رخنه‌ای در کار سید (علیه‌السلام)، پیدا کنند... یک روز از خانه بیرون آمد و بر هر که بگذشت از کوچک و بزرگ، آزاد و بنده، او را دشنام دادند و گفته‌های وی به دروغ باز دادند و او را برنجانیدند، چنان‌که پیغمبر (علیه‌السلام)، چون به خانه باز رفت، از بس که برنجیده بود و دل‌تنگ شده بود، بخفت و گلیمی در سر کشید (قاضی ابرقو، ۱۳۷۷، ج ۱: ۲۶۱-۲۵۷).	سیره ابن هشام سیره ابن هشام
رنجاندن پیامبر با قول زشت	روزی حضرت محمد(ص) فرمود که آبای شما در دوزخ‌اند و معبود شما باطل. ابوجهل جاهل و ابولهب بی‌ادب و عتبه و مغیره... به عداوت پیغمبر سوگند خوردند. بعد از آن هر جا که آن حضرت می‌فرمود که خلق را به خدا دعوت کند، ابولهب از عقب می‌رفت و پیغمبر را به قول زشت یا به فعل درشت می‌رنجانید و آزار می‌نمود و از آنجا می‌گریزید و گاهی آن حضرت را ساحر و مجنون می‌خواندند و زمانی شاعر و کاهن نام می‌نهادند (استرآبادی، ۱۳۷۴: ۸۶).	آثار احمدی

مفاهیم	داده‌های تفسیری قرآن کریم و سیره نبوی	مآخذ
ناسزا به پیامبر (ص)	روزی «عقبه ابن آبی معیط» پیامبر را در حال طواف دید و ناسزا گفت و عمامه او را به گردنش پیچید و از مسجد بیرون کشید، گروهی از ترس بنی‌هاشم، پیامبر را از دست او گرفتند (سبحانی، ۱۳۸۵: ۲۶۹).	روز: آیت
	روزی «ابوجهل» پیامبر را در «صفا» دید و به او ناسزا و بدگفت. رسول گرامی، با او سخن نگفت و راه منزل را در پیش گرفت (سبحانی، ۱۳۸۵: ۲۶۵-۲۶۴).	
نشناختن پیشوایان صالح	پیشوایان منحرف نه تنها سبب انحراف انسان از راه درست می‌شوند، بلکه نمی‌گذارند تا پیشوایان صالح را هم بشناسند (مترجمان، ۱۳۷۷، ج ۱۰: ۳۲۰).	آراء: ۹۷
نفوذ در دستگاه رهبری از طریق همسر	منافقین و دشمنان اسلام همواره درصدد یافتن راهی هستند که در دستگاه رهبری دینی نفوذ کنند و چه بسا وسیله نفوذ همسر او باشد، هرگاه فردی ضعیف و در برابر دیگران تسلیم‌پذیر باشد. زن باید جز به هنگام ضرورت با مردان سخن نگوید و سخن کوتاه گوید؛ یعنی به همان اندازه که عقل آن را برای بیان مقصود کافی می‌شمارد (مترجمان، ۱۳۷۷، ج ۱۰: ۲۵۷).	
فراموش نمودن احکام و دستورات الهی	بزرگ‌ترین خطری که هر امت و انقلابی را تهدید می‌کند، ارتجاع، ارتداد و انحراف فرهنگی و عقیدتی است و اگر بزرگان و رهبران قوم با تهمت خراب شوند، راه برای خراب کردن دیگر افراد هموار می‌شود و نتیجه فراموش نمودن احکام و دستورات الهی و جدا شدن از رهبران دینی، انحراف و بدعاقبتی است (قرائتی، ۱۳۸۳، ج ۷: ۳۸۰-۳۷۹).	

گام دوم: کدگذاری محوری (مقوله سازی)

جدول شماره ۷: کدگذاری محوری

مقوله‌ها	مفاهیم
تحقیق مکتب و پیروان آن	تحقیق مؤمنان
	تحقیق ائمت
	تحقیق مکتب
	تحقیق رهبر
	استحمار مردم
	تحقیق پیامبران
	تحقیق کتاب الهی
	تحقیق پیروان انبیای الهی
	تحقیق و رها کردن پیشوایان

مقوله‌ها	مفاهیم
	استخفاف و تحقیر مردم
	بی‌ارزش نمودن کلام وحی
	تحقیر مکتب و قرآن
	تعرض به پیامبر با سخنان بی‌ادبانه
جدال و دشمنی با نظام دینی	ایجاد مشقت و رنج
	تنگ‌نظری
	حسادت
	دشمنی و کینه
	دشمنی با رسالت
	ستیز با آیات خدا
	ستیزه و دشمنی
	عداوت
	القای دشمنی میان مردم
	کینه‌توزی و دشمنی
	کینه‌توزی
	کینه شدید
	مخالفت و عناد با رهبری دینی
	مقابله با رهبران حق
مجادله	
مجادله در برابر حق	
تحقیر و تضعیف شخصیت‌های دینی	تحقیر و بدگویی پیامبر (ص)
	خدشه‌دار کردن شخصیت مردان خدا
	سم‌پاشی
	شخصیت‌تراشی
	شکستن ابهت انبیا
	لوٹ کردن شخصیت بزرگان
	مرتجع و ساده‌لوح پنداشتن رهروان پیامبر
	زخم‌زبان به مسلمانان
	خوار شمردن رسالت
	هجو پیامبر (ص)
	خودمحوری، استخفاف و پست شمردن دیگران
	مسلمانان را به زشتی نام بردن
هجو مردم	

مقوله‌ها	مفاهیم
	طعنه و تحقیر مؤمنان
	نادیده گرفتن ارزش‌های اخلاقی
	تضعیف مکتب
	شکستن حریم‌ها
	کوچک شمردن پیروان رهبری
تضعیف رهبری	آزار رهبری از راه نشر و اشاعه دروغ‌ها
	ایجاد رخنه در فکر و اعتقاد رهبر
	تضعیف
	تضعیف رهبران الهی
	دشنام دادن به پیامبر (ص)
	رنجاندن پیامبر با قول زشت
	شدت عمل و تبعید و اخراج رهبر
	عیب‌جویی از اطرافیان رهبری
	کنار زدن اهل‌بیت پیامبر (ص)
	ناسزا به پیامبر (ص)
	نشناختن پیشوایان صالح
	نفوذ در دستگاه رهبری از طریق همسر
	فراموش نمودن احکام و دستورات الهی

گام سوم: کدگذاری انتخابی (مقوله هسته)

جدول شماره ۸: توصیف جامعه آماری

مقوله‌ها	مقوله هسته (بُعد)
تحقیر مکتب و پیروان آن	تخریب شخصیت و الگوهای دینی
جدال و دشمنی با نظام دینی	
تحقیر و تضعیف شخصیت‌های دینی	
تضعیف رهبری	

ب. تجزیه و تحلیل یافته‌ها

در گام اول، مبتنی بر فرایند مدل مفهومی مورد نظر، مطالعاتی فراگیر در حوزه تهدید نرم انجام و سپس آیات قرآن کریم به صورت تمام‌شمار و بر مبنای رکوعات قرآنی^۱ بررسی و موارد مرتبط احصاء گردید. در ادامه کار با مراجعه به تفاسیر قرآن کریم و روش‌شناسی آن‌ها، تعدادی از تفاسیر از جمله، نور، هدایت، احسن الحدیث و نمونه که دارای رویکرد فرهنگی - اجتماعی بوده و با بحث تهدید نرم تناسب دارند، انتخاب و داده‌های تفسیری آن‌ها ذیل آیات جمع‌آوری گردید.

در حوزه سیره نبوی، نیز کتاب «سیره ابن هشام» که قدیمی‌ترین اثر مکتوب است و نیز بعضی از آثار متأخر در این زمینه مانند آثار احمدی، فروغ ابدیت و خاتم‌النیین مطالعه و داده‌های مورد نظر از ابتدای بعثت تا پایان هجرت احصاء و ثبت گردید. بعد از این اقدام، از درون داده‌ها، مفاهیم اولیه احصاء و به‌منظور نیل به اشباع نظری، از سه مرحله نشست خبرگی استفاده شد. در هر مرحله اول داده‌ها و مفاهیمی که توسط پژوهشگر به دست آمده بودند در اختیار پنج نفر جامعه خبره شامل متخصصان حوزوی و دانشگاهی در حوزه‌های قرآنی و امنیتی قرار گرفت و موارد غیر مرتبط حذف و تعدادی از مفاهیم نیز اصلاح شدند. در مرحله دوم تمام داده‌ها و مفاهیم وارد نرم‌افزار مکس کیودا (MAXQDA^{۱۰}) گردید و با استفاده از آن نرم‌افزار، داده‌ها و مفاهیم به یکدیگر نزدیک و تلفیق و سپس موارد مشترک حذف شدند. در مرحله سوم تمام داده‌ها و مفاهیم دوباره در اختیار همان جامعه خبره مرحله اول قرار گرفت و تأیید لازم به دست آمد که جدول شماره شش گویای آن است. در گام دوم، تمام مفاهیمی که در گام اول شناسایی شده بودند، به جدول شماره هفت منتقل گردیدند. به‌منظور رسیدن به اشباع نظری، در این گام از دو مرحله نشست خبرگی استفاده شد. در مرحله اول با همکاری تعداد چهار نفر از

۱. قرآن کریم برحسب تعلیم پیامبر اکرم (ص) به ۵۵۵ واحد موضوعی تقسیم می‌شود و این تقسیم‌بندی به «رکوعات قرآنی» مشهور است؛ به این مناسبت که پیامبر اکرم (ص) در نمازهای یومیه پس از قرائت سوره حمد، گاه یک سوره کوچک و بیشتر اوقات یکی از این قسمت‌ها را خوانده و بعد به رکوع می‌رفته‌اند. این رکوعات قرآنی که هر کدام یک واحد موضوعی هستند حداقل محدود به سیاق آیات قرآن را مشخص می‌کنند (لسانی فشارکی و همکار، ۱۳۸۴: ۵۷، ۵۶).

۲. این نرم‌افزار برای تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های غیر کمی است و کاربری مناسبی در بخش تبیین و تحلیل نظری پدیده‌های اجتماعی و فرهنگی دارد (علی‌آبادی، ۱۳۹۲: ۱).

همتایان و همکاران علمی متخصص و صاحب‌نظر، مفاهیمی که نظیر و نزدیک به هم بودند در یک طبقه قرار داده شدند و با توجه به ارتباط زمینه‌ای و تنگاتنگی که با هم داشتند، از درون آن‌ها، مؤلفه‌هایی احصاء گردید که عنوان کدهای محوری یا مقوله‌های هر طبقه را به خود گرفتند. در مرحله دوم، مجدد مفاهیم و مؤلفه‌های هر طبقه در اختیار تعداد پنج نفر از کارشناسان فن قرار گرفت و بنا بر نظر آن‌ها، عنوان یکی از کدهای محوری اصلاح و نیز نه مورد از مفاهیمی که نسبت به مقوله مورد نظر، ارتباط و انسجام کمتری داشتند به طبقات دیگر منتقل و بدین ترتیب سنجش و تأیید آن‌ها دریافت گردید. در گام سوم، مقوله‌هایی که در گام دوم به دست آمده بودند به جدول شماره هشت منتقل شدند. در این مرحله نیز برای رسیدن به اشباع نظری، از یک مرحله نشست خبرگی استفاده شد و با همکاری تعداد پنج نفر از کارشناسان و همکاران علمی متخصص و صاحب‌نظر و با در نظر گرفتن رابطه معنایی و ماهوی مقوله‌ها با یکدیگر و نیز جستجوی معنای انتزاعی آن‌ها، مضمونی به دست آمد که عنوان مقوله هسته یا همان بُعد «تخریب شخصیت و الگوهای دینی» را به خود گرفته است. در ادامه این فرایند، به منظور اعتبارسنجی مقوله‌های احصاء شده و تعیین میزان ارتباط هر یک از آن‌ها با عنوان مقوله هسته، از طریق پرسشنامه محقق‌ساخته، نظر ۲۶ نفر جامعه آماری به صورت تمام‌شمار اخذ و ثبات و پایایی آن پرسشنامه از طریق آلفای کرونباخ نیز محاسبه گردید که ضریب پایایی آن برابر جدول ذیل به میزان ۰/۸۱۲ می‌باشد. پس می‌توان گفت که پرسشنامه از ثبات و پایایی بالایی برخوردار بوده است.

Factor Analysis

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.۸۱۲	۴

نتیجه گیری و پیشنهاد

الف. نتیجه گیری

در این پژوهش، بُعد «تخریب شخصیت و الگوهای دینی» به عنوان یکی از ابعاد تهدید نرم فرهنگی، مفروض انگاشته شد و تلاش گردید بر مبنای این مفروض مؤلفه‌های آن بُعد از منظر قرآن کریم و سیره نبوی احصاء گردد. به منظور رسیدن به این هدف، از روش توصیفی-تحلیلی استفاده شد و بر اساس نظریه داده‌بنیاد و به دو شیوه کیفی و کمی، داده‌های تفسیری قرآن کریم که دارای رویکرد فرهنگی، اجتماعی و تربیتی هستند به همراه کتب معتبر سیره نبوی بررسی گردید. تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد که تهدید نرم فرهنگی یکی از مهم‌ترین شیوه‌های استکبار علیه جوامع بشری است که به علت تأثیرگذاری بر باورها، ارزش‌ها و الگوهای رفتاری مردم، با روحیه فرهنگ اسلامی سازگاری ندارد و این موجب رویارویی و تقابل دو جبهه حق و باطل از بدو اسلام تاکنون شده است. بر این اساس، در نگاه دشمنان، فرهنگ و شریعت اسلام، بزرگ‌ترین مانع برای اهداف استعماری‌شان تلقی شده و لذا حذف و یا تحریف آن را به عنوان اولویت اول در دستور کار قرار داده‌اند و در این زمینه از تمام ظرفیت‌ها استفاده می‌نمایند. یکی از این ظرفیت‌ها، بهره‌گیری از بُعد «تخریب شخصیت و الگوهای دینی» است که تلاش می‌کنند بر اساس آن پیوند بین سه عنصر؛ دین، مردم و رهبری به عنوان مرجع امنیت اسلامی را قطع و یا تضعیف نمایند. تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد که این بُعد، در صدر اسلام مورد توجه دشمنان بوده و در این ارتباط، از مقوله‌هایی چون؛ «تحقیر مکتب و پیروان دینی»، «جدال و دشمنی با نظام دینی»، «تحقیر و تضعیف شخصیت‌های دینی» و «تضعیف رهبری» بهره‌برداری می‌کرده‌اند تا ارزش‌های حاکم را که در رهبری نظام جامعه اسلامی یعنی؛ شخص پیامبر (ص) و نیز سایر الگوهای دینی تبلور دارد، تخریب، تضعیف و متزلزل نمایند. نتایج آماری نیز نشان می‌دهد که بُعد «تخریب شخصیت و الگوهای دینی» که مفروض این پژوهش است تأیید شده و در نهایت مقوله‌های احصاء شده هم به این بُعد ختم می‌گردند.

ب. پیشنهاد

کارایی شناخت مؤلفه‌های تهدید نرم فرهنگی دشمنان مبتنی بر بُعد «تخریب شخصیت و الگوهای دینی» از منظر قرآن کریم و سیره نبوی در جلوگیری و یا حداقل، کاهش آسیب‌های ناشی از آن، برای امنیت نظام جمهوری اسلامی ایران، در پرتوی وحی الهی و ولایت‌فقیه مفید است و این مهم می‌تواند از طرق ذیل محقق شود:

۱. مقوله «تحقیر مکتب و پیروان دینی» یکی از عوامل کاهش اعتمادبه‌نفس مردم و ایجاد زمینه برای القای افکار دشمنان است. برای پیشگیری، لازم است که مجلس شورای اسلامی، قوانین و مقررات مربوط به تکریم و تعظیم مردم را بازنگری جدی و جهت اجرا به دستگاه‌های اجرایی ابلاغ نماید. همچنین حقوقدانان نسبت به بازنگری قوانین حقوقی اقدام و به دنبال آن، قوه قضائیه نیز در برخورد با کسانی که به تحقیر و استخفاف مردم دین‌دار مبادرت می‌ورزند برخورد شدید داشته باشد.

۲. مقوله «جدال و دشمنی با نظام دینی» در صدد حذف مشروعیت از نظام جمهوری اسلامی ایران است. برای مقابله با این اقدام، لازم است که مجلس خبرگان رهبری ساختار حکومت اسلامی را به نحو مقتضی تشریح کند و جهت حفظ و ارتقای سطح بینش و افکار مردم و مسئولین نسبت مشروعیت نظام، اهتمام جدید داشته باشد.

۳. مقوله «تحقیر و تضعیف شخصیت‌های دینی» تلاش می‌کند که از طریق تبلیغات منفی، چهره شخصیت‌های دینی جامعه را مخدوش و وجهه عمومی آن‌ها را از بین ببرد. برای مقابله با این رویکرد، سازمان صداوسیما و سایر رسانه‌ها به‌عنوان مهم‌ترین نهاد اثرگذار، می‌بایست در معرفی شخصیت‌های دینی و مذهبی به جامعه به نحو مقتضی اطلاع‌رسانی لازم را انجام دهند و قوه قضائیه نیز با عاملان آن، برخورد شدید داشته باشد.

۴. مقوله «تضعیف رهبری» به دنبال از بین بردن حلقه ارتباطی و پیوند بین مردم و رهبری نظام است. برای پیشگیری از این آسیب، لازم است که دفتر مقام معظم رهبری به کمک کارشناسان و مشاوران رهبری، نسبت به شناسایی حقوق و خواسته‌های مشروع

توده مردم تلاش کرده و با اتخاذ تدابیر لازم جهت تأمین آن، نقش رهبری را در تدبیر امور جامعه پررنگ‌تر و موجبات جلب اعتماد مردم را بیشتر فراهم نمایند.

فهرست منابع و مآخذ

- قرآن کریم.
- استرآبادی، احمد بن تاج‌الدین (۱۳۷۴)، «آثار احمدی تاریخ زندگانی پیامبر اسلام و ائمه اطهار (ع)»، تهران: انتشارات میراث مکتوب.
- افتخاری، اصغر؛ بابایی طلائی، محمدباقر (۱۳۸۷)، «قدرت نرم، فرهنگ و امنیت»، *مقالات برگزیده همایش بسیج و قدرت نرم*، ج ۳، «فرهنگ و تفکر بسیجی و قدرت نرم»، تهران، صص ۷۶-۱۱۶.
- افتخاری، اصغر و کرمی، مسعود (۱۳۸۷)، «مجموعه مقالات همایش قدرت نرم و بسیج»، ج ۲، «قابلیت‌های بسیج و سرمایه اجتماعی»، تهران.
- افتخاری، اصغر (۱۳۹۱)، «تهدید نرم: رویکرد اسلامی»، تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- افتخاری، اصغر؛ برزگرلداری، شیرزاد (۱۳۹۳)، «تهدید نرم و گونه‌شناسی تهدید در گفت‌وگو قرآن کریم (مطالعه موردی داستان حضرت موسی و فرعون)»، فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات دفاعی استراتژیک، تهران، دوره ۱۲، شماره ۵۶، صص ۱۶۴-۱۳۹.
- مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی؛ بلند اختر، نور احمد (۱۳۸۷)، «مجموعه مقالات همایش استعمار فرانو»، «استعمار فرانو و جهان اسلام»، قم، صص ۳۴۲-۳۲۵.
- حریری، نجلا (۱۳۸۵)، «اصول و روش‌های تحقیق کیفی»، تهران: انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی.
- مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی؛ حق‌شناس، زهرا (۱۳۸۷)، «مجموعه مقالات همایش استعمار فرانو»، «استعمار فرانو و جهانی شدن»، قم، صص ۲۴۲-۲۱۳.
- خسروی، مرتضی (۱۳۹۴)، «امنیت در قرآن (رویکردی تفسیری تبیینی)»، تهران: انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی.
- داودی دهاقانی، ابراهیم؛ کنعانی، اکبر (۱۳۹۵)، «تبیین بعد تهدید نرم فرهنگی-اجتماعی با رویکرد انتظامی»، فصلنامه مطالعات راهبردی ناجا، تهران، سال اول، شماره ۱، صص ۷۵-۱۰۰.
- دهخدا، علی‌اکبر (۱۳۷۹)، «لغت‌نامه»، تهران: مؤسسه لغت‌نامه دهخدا.
- سبحانی، جعفر (۱۳۸۵)، «فروع ابدیت تجزیه و تحلیل کاملی از زندگی پیامبر اکرم (ص)»، قم: بوستان کتاب.
- شمس دولت‌آبادی، محمود رضا؛ امینی، سید جواد و زروندی، مهدی (۱۳۹۶)، «جویشی در حوزه امنیت زیست‌محیطی بر اساس گفتمان ولایت فقیه»، تهران: فصلنامه امنیت ملی، سال هشتم، شماره ۲۳، صص ۱۶۵-۱۹۵.
- صابری، حسین (۱۳۸۰)، «خاتم‌النبین (صلی‌الله‌علیه و آله و سلم)»، مشهد: بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی.
- عقیلی، سید وحید؛ مصطفوی، فرحناز (۱۳۹۲)، «ماهیت تهدید نرم، ابعاد و ویژگی‌ها»، تهران: دانشنامه حقوق و سیاست، شماره ۱۹، صص ۴۲-۲۵.

- علی‌آبادی، یحیی (۱۳۹۲)، «جزوه آموزشی؛ نرم‌افزار آماری کیفی مکس کیودا (MAXQDA10)»، تهران: گروه جامعه‌شناسی مرکز تحصیلات تکمیلی دانشگاه پیام نور.
- قاضی ابرقو (۱۳۷۷)، «سیرت رسول‌الله»، تهران: چاپخانه وزارت ارشاد.
- قرائتی، محسن (۱۳۷۴)، «تفسیر نور»، تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن.
- قرائتی، محسن (۱۳۸۳)، «تفسیر نور»، تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن.
- قرشی، سید علی‌اکبر (۱۳۷۷)، «تفسیر احسن الحدیث»، تهران: بنیاد بعثت.
- گروه مطالعاتی دانشکده امنیت ملی (۱۳۸۸)، «تهدید نرم و راهبردهای مقابله»، تهران: انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی.
- لسانی فشارکی، محمدعلی؛ مرادی زنجانی، حسین (۱۳۸۴)، «روش تحقیق موضوعی در قرآن کریم»، سایت شهر قرآن، بخش پژوهشکده.
- مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی؛ لطیفی پاکده، لطف علی (۱۳۸۷)، «مجموعه مقالات همایش استعمار فرانو و انقلاب اسلامی»، قم، صص ۴۷۶-۴۴۵.
- لک‌زایی، نجف (۱۳۸۵)، «اصول رهیافت امنیتی پیامبر (ص) در قرآن کریم»، قم، فصلنامه علوم سیاسی، شماره ۳۵، صص ۲۰۱-۱۸۷.
- مترجمان (۱۳۷۷)، «تفسیر هدایت»، مشهد: بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی.
- مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۳)، «بحارالانوار»، بیروت: دار احیاء التراث العربی.
- مرادی، حجت‌الله (۱۳۸۹)، «قدرت و جنگ نرم از نظریه تا عمل»، تهران: نشر ساقی.
- مرکز فرهنگ و معارف قرآن (۱۳۸۵)، «دائرةالمعارف قرآن کریم»، قم: مؤسسه بوستان کتاب.
- مصباح یزدی، محمدتقی (۱۳۸۷)، «تهاجم فرهنگی»، قم: انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره).
- مصطفوی، حسن (۱۳۸۰)، «تفسیر روشن»، تهران: مرکز نشر کتاب.
- معین، محمد (۱۳۷۵)، «فرهنگ فارسی»، تهران: انتشارات امیرکبیر.
- معین، محمد (۱۳۸۲)، «فرهنگ معین (فارسی)»، تهران: انتشارات زرین.
- مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۷۴)، «تفسیر نمونه»، تهران: دارالکتب الاسلامیه.
- هاشمیان فرد، زاهد (۱۳۸۸)، «امنیت در اسلام»، تهران: انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی.
- هاشمیان فرد، زاهد (۱۳۹۰)، «جنگ نرم از نگاه قرآن کریم»، تهران: انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی.

